

Kultúra

Könyvek, szerzők, beszélgetések a le nem zárult múltról

„Nagy-Britannia Európai
Unióból való kilépése
ideális pillanatnak tűnik,
hogy szembenézzünk azzal,
más nemzetek milyenek
látnak minket”, mondja
Neil MacGregor

„A magányos harcos,
aki szembeszáll
a zsarnoksággal,
régóta Anglia
önképének része”

Neil MacGregor beszélget Matt Eltonnal arról,
hogy a brexit bekövetkeztével hogyan látják
más országok Nagy-Britanniát és történelmét

CHRIS MCANDREW

„Az angol retorika egyik központi eleme a háborúzó Nagy-Britannia, és különösen a második világháború”

Matt Elton: A közelmúltban öt országot kerestem fel: Németországban, Egyiptomban, Nigériában, Kanadában és Indiában ment utána, hogy milyen képet alkotnak Angliáról és a múltjáról. Minek alapján választották ki, hogy ezt követően melyik öt ország kerüljön sorra?

Neil MacGregor: Nagy-Britannia 2016-os, a brexitről tartott népszavazását követő kilépése az Európai Unióból ideális pillanatnak tűnt, hogy szembenézzünk azzal, más nemzetek milyenek látnak minket. Angliának rengeteg országgal kell majd újratárgyalnia a helyzetét, és amint ezek a tárgyalások előrehaladnak, fontos lesz, hogy kicsit jobban megértsük, mit gondolnak rólunk a partnereink.

Amennyire lehetett, próbáltunk a világ minden tájáról választani, és olyan országokra fókuszálni, amelyek kulcsfontosságú partnereink lehetnek a brexit után.

Természetesen az Egyesült Államokról is szót kell ejtenünk, de ott az ország méretei miatt úgy döntöttünk, hogy változtattunk az eddigi gyakorlaton. Los Angelesben és Bostonban is forgattunk, mert ez a két hely a történelem során eltérő kapcsolatban állt Angliával. Boston a 18. században Anglia ellen felázadt régi gyarmatváros, amelyre a 19. században az ír éhínség is jelentős hatást gyakorolt (rengeteg ír emigrált a városba).

Los Angeles viszont sosem volt az észak-amerikai angol gyarmatok része, de mivel ott található Hollywood, ez a város nagyban meghatározta, mit gondolnak Angliáról a világban.

Ausztráliát is meg akartuk vizsgálni, mivel az angol politikusok szerint egyik korai kereskedelmi partnerünk lehet a brexit utáni világban. Egyébként is régi történelmi és birodalmi kapcsolatban állunk az ötödik kontinenssel, és a lakosság nagy részének közvetlen kapcsolata van Angliával.

Ehhez hasonlóan Szingapúrt is a brit gyarmati szerepe miatt választottuk, meg azért is, mert a brit politikusok az utóbbi időben az Egyesült Királyság jövőjéről

modelljét látják benne. Meg akartuk tudni, mit gondol most Nagy-Britanniáról Szingapúr (amely 1963-ban a Malajziai Államszövetség részeként nyerte vissza a függetlenségét – *a szerk.*), és vajon a lakossága úgy véli-e, hogy a brexit után Nagy-Britannia nagyobb léptékben ugyan, de olyan lehet, mint Szingapúr.

Végül az Európai Unió két olyan nemzetét is meg akartuk kérdezni, amelyekkel a népesség tekintetében a legszorosabb kapcsolatban vagyunk. Spanyolországban több brit él, mint bármely más európai országban – nagyjából 300 ezren –, Nagy-Britanniában pedig jóval több mint félmillió lengyel lakik.

Hogy megértsük a lényegét: Nagy-Britannia történelme és történelmi kapcsolatai ezekkel az országokkal tényleg létfontosságúak annak megítélésében, ahogyan most bennünket látnak?

Ez *minden* esetben így van. Meglepő, hogy ezek az országok mintha sokkal többet tudnának rólunk és történelmünkről, mint amennyit mi tudunk az övekről. A mi nézőpontunk sokkal elszigeteltebb, és csak Nagy-Britannia és Írország történelmére korlátozódik. Meglepő módon a különböző nemzetek

számára a történelem más-más részei fontosak, és ezeket előítéleteik, aggodalmaik és a Nagy-Britanniával fennálló speciális történelmi kapcsolataik határozzák meg.

A történelem mely fő fejezetei fontosak az ön által felkeresett öt országban?

Kétségtelen, hogy az általunk ebben az évadban feltérképezett országok közül három – Ausztrália, Lengyelország és Szingapúr – számára a második világháború lényeges szerepet játszik Nagy-Britannia megítélésében. Viszont az is egyértelmű, mennyire meglepődnek a külföldiek azon, hogy a brit politikusok az utóbbi években milyen nagy hangsúlyt helyeznek Nagy-Britannia törté-

A spanyol armada egy 16. századi metszeten. Az, hogy Anglia szembeszállt Spanyolországgal, a britek énképének sarokköve lett

Táncoló ausztrál őslakosokat ábrázoló, 20. századi kéregfestmény. Az európai telepesek velük szembeni viselkedésének megítélése ma is érzékeny politikai kérdés Ausztráliában

nelmi háborúira. Meghökkenetek, hogy Nagy-Britannia mennyivel többet beszél a régmúlt háborúkról, mint a parlamenti demokratikus rendszeréről.

Ez arra is rávilágít, hogy Nagy-Britannia miként határozza meg kapcsolatát Európával és a világ többi részével: gyakran használtak harcos, konfrontatív retorikát. A politikusok előszeretettel beszélnek Nagy-Britannia háborúiról, különösen a második világháborúban játszott szerepéről. Hatalmas szakadék van aközött, ahogyan Nagy-Britannia látja magát, és ahogyan mások látnak bennünket.

Nyugodt szívvvel kijelenthetjük, hogy Nagy-Britannia a többi országhoz képest meglepően erős háborús múlttal és hajlammal határozza meg önmagát?

Úgy hiszem, igen – és ez nem csupán a második világháborús példákra igaz. Spanyolországban például nagyon meglepődtek azon, hogy Nagy-Britannia még mindig egy olyan kicsiny, hősiés országnak látja magát, amely egyedül szállt szembe a hatalmas Spanyolországgal a 16. században lezajlott időszakos konfliktusai során, amelyeket politikai és vallási feszültségek szítottak. Szerintük ebből fakad az a torzulás, ahogyan a britek a mai napig gondolkodnak a spanyol politikáról. Mindkét aspektus aggodalommal tölti el őket: a háborúra való fókuszálás, és az az elképzelés, hogy Nagy-Britannia egyedül van. Ők nem úgy látják, hogy ezt igazolná a történelem.

Ön szerint kizárólag Nagy-Britannia a megszállottja ennek a mítosznak, és a többi nemzet nem?

Mint mondtam, Nagy-Britannia önmagáról és a világban elfoglalt helyéről szóló retorikája főként konfliktusokon alapul, és a második világháború volt a legutóbbi konfliktus, amelyben az ország fontos szerepet játszott. Ezért a háború értelmezése sokkal nagyobb részét adja a britek önértékelésének, mint más országokénak – ez alól talán csak Oroszország a kivétel.

Ugyanakkor Lengyelországot is teljesen meghatározza a második világháború, így a britek nem egyedülállóak abban, hogy innen származik az „eredetmondájuk”. Én mégis úgy hiszem, hogy a mi második világháborús olvasatunk sokszor veszélyesen szelektívnek tekinthető.

Az ön által említett emberek értik, hogy Nagy-Britannia miért fókuszál ilyen mértékben történelmének ezekre az aspektusaira?

Az általános nézet, hogy a spanyolokkal a 16. században vívott küzdelem óta a britek egy elszánt, a zsarnoki hatalommal szembeálló, kis nemzetnek szeretnék látni magukat. Ez a hatalom lehet Spanyolország, XIV. Lajos Franciaországa, Németország vagy Oroszország, de mindenképpen Nagy-Britannia énképének meghatározó eleme, hogy ő az idegen önkényuralommal dacoló magányos harcos. Azok számára viszont, akikkel a sorozat készítése közben beszélgettünk, nagyon nehéz a mai Európai Uniót hihetően beilleszteni az elnyomó, domináns hatalom narratívájába.

A Brit Birodalom szintén olyan történelmi kulcsnéző volt, amely kialakította Nagy-Britannia kapcsolatát a világgal. Ez miben nyilvánul meg?

Ausztráliának és Szingapúrnak közvetlen történelmi kapcsolatai vannak a birodalommal, és mégsem különbözhetnének jobban egymástól. Ausztráliában az európai telepesek leszármazottai tisztában vannak vele, hogy ők a birodalmi rendszer kedvezményezettjei voltak – az ausztrál kormány például ezért támogatta olyan készségesen az első világháborút és küldött Európába csapatokat. Ugyanakkor tudatában vannak annak is, hogy elődeik a nemzet őslakosságával szemben gyakran követtek el szörnyű dolgokat: kisajátítást, pusztítást és szándékos emberölést. Ez láthatóan nagyon jelentős politikai kérdés. →

„Spanyolországban Nagy-Britannia alkotmányos monarchiáját és parlamenti demokráciáját látják a stabilitás legfőbb garanciájának”

Meglepő volt hallani egy tekintélyes őslakos történész, Marcia Langton nézeteit, aki azt állítja, hogy az ausztrálok úgy érzik, a korona bizonyos mértékig védelmezte őket a telepesekkel szemben. Langton különösen a jelenlegi királynő szerepét méltatta, aki elismerte Ausztrália őslakos népességének jelentőségét és méltóságát azzal, hogy befogadta őket a birodalomba.

Miként látják a Brit Birodalmat Szingapúrban?

Ez nagyon más történet. Míg szerte a világon eltávolítják a birodalmi uralom jelképeit és szobrait, addig Szingapúrban két szobra is van Stamford Raffles-nek, aki 1819-ben megalapította a brit gyarmatot. Ez nagyon fontos dologról árulkodik.

Az alapítás bicentenáriuma négy új szobrot emeltek, Raffles újabban felállított alakja mellett azoknak is, akik segítettek Szingapúr létrehozásában – kínaiaknak, indiaiaknak és malájoknak –, ami a szobrászat eszközeivel bizonyítja, hogy Nagy-Britannia minden népcsoport minden tagjának szabad kereskedelmet és törvényes rendet biztosított. Tudják, hogy ez hatalmas ajándék, és Szingapúr jelenlegi prosperitását a birodalom történetének pozitív hatásaként értékelik. Viszont mind

Stamford Raffles brit államférfi szobra, aki 1819-ben megalapította Szingapúrt. „Szingapúr jelenlegi prosperitását a birodalom történetének pozitív hatásaként értékelik”, mondja MacGregor

Ausztrália, mind Szingapúr esetében fordulópontot jelent a második világháborús narratívában az a tény, hogy Szingapúr elesett 1942 februárjában. Ez mindent megváltoztatott. Nagy-Britannia hangzatosan megígérte, hogy Szingapúrt, Ausztráliával egyetemben, a végsőkig védelmezi. A leglényegesebb lecke, amelyet mindkét nemzet megtanult a háború során, az volt, hogy a britek nem tudták megtartani katonai ígéreteiket. Ez örökre megváltoztatta, hogy miként tekintenek Nagy-Britanniára, és azt a tanulságot vonták le belőle, hogy Nagy-Britannia önmagában képtelen alakítani saját jövőjét vagy a körülötte lévő világot, és szövetségesei – a Szovjetunió és az Egyesült Államok – nélkül nem tudta megtartani az ígéreteit. Ez gyökeresen más nézőpont a második világháborút illetően, mint ahogyan Nagy-Britanniában legtöbben látják, és amit az iskolában tanítanak.

Érdekes nézőpont. Ezen országok iskolarendszerében hogyan jelenik meg a brit történelem?

Ebből a szempontból a spanyolországi helyzet különösen érdekes. Először is meg vannak róla győződve, hogy nem az angolok győzték le az armadát, hanem az időjárás. Ráadásul szilárdan hisznek a „fekete legendának” nevezett jelenség folytonosságában (vagyis egy nemzet történetének kívülálló általi, hosszan tartó torzításában). Az ő esetükben ez a 16. századi spanyol inkvizícióról szóló Erzsébet-kori propaganda – ezek a történetek a hősiessé, hazardírozó angolokat dicsőítik, ami többek között Alfred Tennyson 19. századi költeményeiben is fennmaradt. Meggyőződésük, hogy ezek a művek azóta is mindent átszíneznek – noha egy kis igazság van bennük.

A spanyol történelemszemlélet másik sajátossága, hogy Nagy-Britannia alkotmányos monarchiájának és parlamenti demokráciájának példáját látja a stabilitás legfőbb garanciájának – és ebben az a különös, hogy 1975-ben, Franco diktatúrájában született nézőpontról beszélünk. A spanyolok ezért nagyon aggodnak amiatt, amit gyakran a brit demokratikus berendezkedés jelen válságaként és a parlamentáris hagyományok megtöréseként is lehet érzékelni.

Persze Spanyolországnak megvannak a saját tapasztalatai a népszavazás intézményét illetően: 2017-ben tartottak refe-

Második világháborús propagandaplakát Lengyelországból. „A lengyelek számára Nagy-Britanniával kapcsolatos történelmük lényegében a második világháború és a be nem tartott ígérek története. Ők úgy látják, hogy cserben hagytuk őket”, mondja MacGregor

rendumot az autonóm Katalónia függetlenségéről (amit azóta a spanyol alkotmánybíróság törvénytelennek nyilvánított). Ezért nagyon megfontolják, hogy miként kapcsolják össze a parlamenti demokráciát a referendummal. Kialakult bennük az az érzés, hogy a népszavazások nagyon gondos megfontolást és tervezést igényelnek. A spanyolok ezért olyan politikai modellnek tartják a 2019-es Nagy-Britanniát, amelyet részint nagyon csodálnak, részint viszont tudják, hogy komoly kellemetlenség eredője lehet.

Nem csupán az EU-referendumról beszélnek – hanem a skót függetlenségi népszavazásról is. Amiatt aggódnak, hogy egy népszavazás olyan módon oszt meg egy nemzetet, ahogyan az országos választások nem, és ezért veszélyesnek tartják.

Lengyelországban milyen nézőpont alakult ki?

Radosław Sikorski-val, a korábbi lengyel külügyminiszterrel beszélgettünk, aki azt mondta, hogy a briteknek azt tanították, 1939-ben Lengyelországért léptek be a háborúba, miközben a britek bejelentették ugyan a hadba lépést, majd nem csináltak semmit. Így a lengyelek számára Nagy-Britanniával kapcsolatos történelmük lényegében a második világháború és a be nem tartott ígérek története. Ők úgy látják, hogy cserben hagytuk őket. Világos az álláspontjuk: szerintük 1939-ben, majd 1944-ben, a varsói felkelés idején Nagy-Britannia nem tudta azt tenni, amit tenni akart. Soha nem tudta igazán irányítani az eseményeket, ehelyett folyton szövetségeseivel működött együtt. Mégis úgy beszél saját történelméről, hogy nem mondja ki egyértelműen, a szövetségesei milyen szerepet játszottak benne.

Azok a lengyelek, akiket megkérdoztek, aggódnak a jövő miatt?

Lengyelországban leginkább az Európai Unió jövője ad aggodalomra okot. Még él az emléke annak, hogy – az ő értelmezésük szerint – Nagy-Britannia Jaltában kiszolgáltatta Lengyelországot a Szovjetuniónak. Úgy érezték, hogy az EU egyfajta biztonságot nyújt nekik Oroszországgal szemben, olyat, amilyen korábban nem volt. Nagy félelmük, hogy Nagy-

Britannia távozásával az EU meggyengül, és ők újból kiszolgáltatottá válnak Oroszországnak.

Mi nyugtalanítja még az embereket ezekben az országokban?

Azt hiszem, érdemes megjegyezni, hogy egyetlen beszélgetés egyetlen pontján sem fordult elő a brexittel kapcsolatosan a gazdaságra vonatkozó kérdés vagy aggodalom. Ehelyett az emberek a Nagy-Britannia által eddig nyújtott és a továbbiakban nyújtandó politikai hozzájárulásra fókuszáltak, és arra, hogy a brexit-döntésnek milyen hatása lesz majd a brit államberendezkedésre. Milyen hatással lesz majd ez Nagy-Britannia stabilitással, pragmatizmussal és a dolgok parlamenti elintézésével kapcsolatos jó hírnevére? Hogyan hat majd mindez a parlamenti demokráciára? Az általam

felkeresett minden országban ezek a kérdések merültek föl.

Beszélgetőpartnereink zöme világosan értette a brit parlamenti demokrácia szabályait, és ráadásul úgy tűnik, sokkal mélyebben, mint nálunk számos politikus és elemző. A referendum és a parlamenti demokrácia körüli zavar következtében nem látták tisztán, hogy kiknek a kezében van most a hatalom. Az emberekben, a referendumok útján, vagy a parlamentben, a parlamenti képviselőknön keresztül?

Ez a kérdés nagyon aggasztja őket, mivel évszázadokig ez volt számukra a parlamenti demokrácia modellje. Az emberek, akikkel beszéltem, úgy érzik, ezek az elvek és ez a gyakorlat most veszélybe került – és mivel Nagy-Britanniát évszázadokon keresztül egyfajta modellnek látták, elképzelhető, hogy az egész világra nagy hatást gyakorol majd. 🌐

Neil MacGregor történész,
a British Museum volt igazgatója